

פסח מצרים ופסח ציון

כל סדר הלילה מצה ומרור, די כוסות והגדה, מביא זמנים של קודש לכל השנה כולה, להיות גם בכל השנה כולה חיי קודש בדביקות אמת להשי"ת, מצות אכילת מצה מרחיקה את האדם מכל מיני התעוררות והתפעלויות אנושיות. תא: וכל מדה רעה, והיא מעמידה אותו על ההרגש היותר נעלה, להרגיש את השי"ת עמוק עמוק בקרב כליותיו ולבבו, שלא לעשות דבר גדול וקטן נגד רצונו ית"ש, להיות עבד להשם יתברך ולא עבד לעבדים.

גילוי שכינה של הלילה הזה שונה ובדל מכל מיני גילויים של שכינה שאפשר להתגלות בכל השנה כולה, הגילוי של הלילה הוא גילוי מלא של האחדות הנעלמה, הקב"ה בכבודו ובעצמו, ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך אני ולא שרף אני ולא השליח, וכן הוא בכל שנה ושנה לכל אחד מישראל לפום דרגא דילי.

הגדה לפסח מצרים

ואולם מקבד הקדוש היה, הנשער פקדונותיו קפי מדרגה קדשת הנמים, יש עוד ענינים פריטים, מקדשים לכל זמן מקדשים אלה קפי ענינו; ולשך כלם הוא סדר שפדנה סתקמה העליונה, שקל תקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהפכים, בשבט תקופת הזמן ההוא, יאיר עלינו אור מעין האור הראשון, ותחדש חולדת התקון ההוא במי שקבלו. והנה על פי זה נצטרענו בזה הפסח, בכל הענינים שצטרענו, לזכר יציאת מצרים; כי בהיות התקון ההוא תקון גדול מאד שנתקנו בו, וכמו שצטרענו למעלה, הקבש שבשבו תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחדש בנ חולדת אותו התקון, ועל נל נתחברנו באותם הענינים קדם.

בין ה' ימים א' 160

כל הג מייצג מאורע היסטורי ומצויירו לדורות במחשבת העם והרגשותו. התורה היא שקובעת את דמות החג ומשרטטת קווים ותגים שבו, כדי שיוכל לשמש אספקלריה נאמנה למהות החג הנעוצה במאורע ההיסטורי ההוא, ומכאן שאין החג רק בחינת ציון לזכר המאורע, אלא החיאת המאורע עצמו ושמתת החג היא שמתת בראשית של זה המאורע, עצמו. כי אילו היה החג רק ציון לזכר המאורע, היה צריך רק להזכיר את המאורע באיזה אופן שהוא ואפילו בחינת דומה-לדומה וסימן כלשהו. ושמתת-החג לא היתה צריכה להיות דווקא במסגרת מסוימת וצורה קבועה. שמתת-החג לא היתה חייבת להיות שמתת-המאורע, אלא די היה לה שהיא באה מחמתו, וכיון שכבר באה הרי היא ברשות עצמה לגמרי ככל סתם-שמתת שאין בה אלא שמחה בלבד.

ברם עכשיו שהחג הוא החיאת המאורע עצמו, הרי שהמאורע כולו כמות שאירע בשעתו צריך להיות כולו ניצוק לתוך החג ולהאיר מתוכו לנפש האדם החוגג. אין לראות את המאורע כדבר שעבר, שמן הראוי לעשות לו זכרון כדי שלא ישכח בתהום השיכחה, אלא לראותו כמאורע לשעתו ולכל הדורות, כגילוי לכל הדורות והזמנים. המאורע פתח שער — ושוב לא נסגר אותו שער לעולמים, וכל דור מתייצב בפתח השער ורואה אותם מראות ראשונים, והחג הבא להחיות אותו מאורע, קולט לתוכו כל היקפו ועמקו של מאורע, והוא מספיגו בנפש החוגג, ולכן כל פרטי המאורע העיקריים צריכים להשתקף בכל הפרטים המקבילים להם באופיו של החג וכל צבעיו וגווניו. אמנם לא נעדר בו מבחינת תוכנו צריך המאורע להשאר נצחי וחי כבראשונה, והחג צריך להיות פירוש חי ומלא לאותו מאורע. פירוש בחיר שישקף את נשמת המאורע, שיפיה גם עתה את נשמת המאורע לתוך מעמקי הנפש המלאה שמתת-המאורע. צורתו של חג היא בבחינת לבוש נפלא שבהיכנס בו האדם, הרי הוא מתעלה ומתרומם מעל לזמנו ומקומו, אל אותו זמן ואותו מקום של המאורע. הלוש הוא מכיל רגע בנצח שהוא נצח שברגע. גלגל-חמה שהבהיק בוירבראשית עם זריחת האור, נתלה מחדש בכל שנת באותו יום ממש.

בסדר "הגדה" מובא: "ובכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שלא את אבותינו בלבד גאל אלא אף אותנו גאל". ואין להבין פה כי אנו גם אנו יצאנו אי-פעם ממצרים, אלא כמו שמיצתה ההלכה: "כאילו הוא בעצמו יצא עתה משיעבוד מצרים" (רמב"ם, חמץ ומצה, פ"ו, ה"ד). כלומר: "עתה" — יצא. זה "עתה" יצא, זה "עתה" התרחשה הגאולה ההיא. וצריך הוא לא רק "לראות עצמו" בכך, בעיני דמיונו כמו שמשקף אתרנית למרחקי זמן, אלא צריך הוא "להראות" עצמו בכך — בפועל ממש. ושמתת-חירות של "עתה", בגיטוני חירות של "עתה". שום דבר לא עבר ולא חלף, אלא מתרחש בזה הרגע עצמו ממש. המיסב לשולחן ה"סדר" בליל ט"ו של ניסן אינו רק מזכיר את נס ואותו מצרים, אלא מחיה אותו בנפשו. חי אותו מחדש באותה שעה. חי "עתה" גאולה של "עתה". והיא שמתת-לבו "עתה" כי בעומק הנפש אין חילוק זמנים.

מן הפסח - איך כתיב
222 - 21

בחג הקדוש הזה מרגישים כי הכל בא בשלימות גמורה רק מאתו ית"ש. בלי שום צורך של הוספה מצד האדם, בחמץ יש גם התעוררות עצמית, תוספת החימוץ, אבל מצה היא כמות שהיא בלי שום תוספת מצדה, וכל תוספת הרי היא בכל יראה וכל ימצא.

בחג המצות הכל משתחרר, הן הכלל והן הפרט. כל אחד מישראל גם אשר בכל השנה איננו זוכה להיות נגאל ממיני עבדות שונים — בחג הקדוש הזה הנהו משתחרר לגמרי, וכל היודע להיות מקשיב אמת לימים האלה מוצל הוא ומכל מיני לחץ ושעבוד והוא לקוח ומשועבד להשי"ת, שהוא האשור היותר גדול והחרות היותר נמרצה וזוכה להגיע למדרגת עבד-ה'.

הגדה לפסח מצרים

ובאשר שלמות הכלית הגאולה אינה סילוק העבדות לבד, כ"א החירות בפועל והרחבת החיים בדגלה של תורה בעולם, ע"כ מה שנאמר, הוציאך ד' אלהיך ממצרים לילה, מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב, שרק התחלה נקראת גאולה הערב, לערך התכלית הנשגבה של גמר הגאולה ביד רמה, למען ידעו כל עמי הארץ כי ד' הוא האלהים אלהי ישראל. אמנם נחלקו הגאולות לשתיים, גאולת הערב וגאולת היום, מפני שהיו עתידים לחזור ולהשתלבו. הורה שלא יבא עליהם השיעבוד כ"א להפסיק פעולתם על נולתם, אבל רוממות נפשם ויתרונם העצמי שזכו בה כגאולת הערב דבר זה קיים לעד ולא יסור מהם, "כי לי בני ישראל עבדים". ע"כ חובת סיפור יציאת מצרים העקרי הוא כלילה. להורות על חוקף ערך גאולת הערב, והכתוב דייק "הוציאך ד' אלהיך ממצרים לילה".

מן איך כתיב חג מצה 44

וכל אחד מאתנו נבחן בלילה ההוא ובימים ההם. יש מבחנים לאדם שבהם הוא ניכר עד מה הוא עלול לרדת, אלה הם מבחנים של שעות חולשה ורפיון. אבל יש מבחנים לאדם שבהם הוא ניכר עד היכן הוא עשוי לעלות ולהתרומם. אלה הם מבחנים של שעות גדולות ופעולות נעלות. ומי שלא טרח והעשיר רוחו בערב השעה הגדולה, מה פלא אם אין לו בבוא השעה כוחות לעליה. אם אין לו כנפיים לפרוש אותן כאשר ירצה, מכאן השיבוטה של הכנה טובה לקראת השעה הגדולה. ובלילה ההוא ובימים ההם, אם באנו מוכנים יפה לקראתם, ניתנת לנו הודמנות מצוינת לחלק את עצמיותנו מכל מסגרת מלאכותית מעיקה ומכוצת שנכנסנו לתוכה מחמת שכחת יחסנו הרוחני, ובלחץ גורמים שוטפים. ניתנת לנו האפשרות להתעלות ולהתרומם לפסגות נפשיות שבהן תגלה מהותנו המקורית בחופש גמור, בחירות מלאה.

מן הפסח - איך כתיב

ואמנם כן, הגאולה של יציאת מצרים פעלה בעיקר על הנשמה שיצאה לחלוטין מכבלי השעבוד, ומכאן ואילך אפילו אם יהיו גלויות ושעבודים לא יהיו אלא על הגוף בלבד ולא על הנשמה. ומפני זה גאולת מצרים היא באמת גאולה עולמית שאין אחריה גלות. כי הנשמה יצאה לחרות עולמים, ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם.

ולואת, גאולת מצרים היתה לא רק גאולה מגלות, טהרה מטומאה, אלא גם עלי והתעלות עד אין קץ. והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני וגו' כי אני ד' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים והייתם קדושים כי קדוש אני. (ויקרא י"א, מ"ד-מ"ה). להסתר מהטומאה היותר עכורה ולהגיע עד הטהרה והקדושה היותר נהדרה, כי העליה הנהדרתה היא רק כלפי הגוף, אבל הנשמה אין לה כל הדרגות וגבולים — בתפוזן כמראה הבוק היא עולה למרומי מרומים עד אין קץ.

וכמו אז בשעת יציאת מצרים, כן בכל שנה ושנה בהתקדש ליל שמורים לד' זוכה כל אחד ואחד מישראל שהקב"ה כביכול מספל בו בכבודו ובעצמו ובעת עריכת הסדר וכל היום הראשון של החג הוא יושב במחיצתו של מקום, ואור הנשמה מתגלה או לכל יחיד ויחיד בכל הדר קדשה ומלא צביונה — לא לפי המעשים וההתעוררות — ומופיעה בהדרה כל אותו היום, ומי שזוכה להכין את עצמו להנות מאור הנשמה ולהתאחו בה אין קץ למעלתו, והאור הזה מאיר בו כל השנה כולה באותה הדרת הקודש ותהופעה הגלויה שמתגלה אז.

על כן יתאמץ כל אחד ואחד בכל אמוץ וחוזק להכין את עצמו לקראת היום הזה, לקבל כל ההשגות העליונות והאורות הנפלאים שמופיעים ומתגלים בו בלילה ובו ביום, להתאחו בהם ולהתקדש בקדושה העליונה הנפלאה הנו, ואשרי אשרי למי שפונה לבבו להכין עצמו ללילה וליום המקודשים האלה.

מן הפסח - איך כתיב

"חג חירותנו. חג המצות. אור הגאולה הולך ושופע עלינו. בכל הזמנים, ובכל הדורות. גם בדרות יותר אפלים, גם בימים, אשר החושך כסה את כל אפוקנו מסביב. וקל וחומר שאנו שואבים ממנו בכל מלא נשמותינו עידוד ותקוה לאור הגאולה ההולכת ומתחדשת עלינו, בחסדי גואל ישראל המאיר לנו באורו בקוי גאולה בימינו בתוך כל המחשכים אשר שתו עלינו מעברים."

"חג חירותנו. חג המצות. אור הגאולה הולך ושופע עלינו". הרב אומר בעולת ראי' (חלק א, עמ' כו, ד"ה 'צונו') שיציאת מצרים אינה אירוע השייך לעבר בלבד, אלא פעולה השייכת לכל מהלך ההיסטוריה ואינה נפסקת כלל. יציאת מצרים והגאולה העתידה הן עניין אחד, ומשה רבינו ואליהו הנביא, המתחיל והגומר, 'גואלים הם לגאולה אחת' (ישראל ותחיתו פרק כח). המדרגות הרוחניות של גילוי השכינה בהן זכה עם ישראל ביציאת מצרים, יוצאות אל הפועל קמעא קמעא במהלך כל הדורות. לכן חשוב להבין את יציאת מצרים לא כמאורע חד פעמי, אלא כתהליך ארוך ומתמשך היוצא אל הפועל במילואו, בגאולה העתידה.

מתוך זה נבין, כי ישנו קשר בין העיסוק שלנו בגאולת מצרים ובין קירוב הגאולה העתידה. הרב בניאורו על ההגדה מביא בשם האריז"ל שאף על פי שעיקר העיסוק שלנו בהגדה הוא בעבר, ואנו מרחיבים בסיפור פרטי הפרטים של יציאת מצרים, מכל מקום יש לעיסוק זה, ביחוד בזמן המיוחד של ליל הסדר, סגולה פנימית לעורר את הגאולה העתידה. סיפור יציאת מצרים מעורר בנו את הציפייה לישועה ולהופעת כל המדרגות של גילוי השכינה להן זכינו, ואנו דבקים על ידי כך ביציאת מצרים שהיא שורש חיינו ומתוך כך, על ידי כל סיפור והעמקה בלילה זה, חושפים אנו את גדולת הנשמה לה זכינו ביציאת מצרים, ומקרבים אנו בפועל את הגאולה העתידה.

אמירתנו בהגדה "השתא הכא, לשנה הבאה בני חורין" - אינה צפייה לישועה בלבד, אלא הבנה עמוקה כי סיפור היציאה פועל לקרוב הישועה ולהיותנו בני חורין. כל המעשים אותם פועלים אנו בלילה הזה מקרבים הם אותנו שלב נוסף אל הגאולה העתידה. לכן אנו מסיימים את ליל הסדר בתפילת "לשנה הבאה בירושלים הבנויה", משום שמכח סיפור יציאת מצרים מצטיירת לפנינו וקרבה אלינו הגאולה העתידה בצורה חיה וממשיית.

העיסוק בסיפור יציאת מצרים בכל זמן מעורר את הגאולה, אולם הדבר נכון באופן מיוחד דווקא בליל הסדר. הסיבה לכך היא שבלילה זה מופיע "אור הגאולה". אור הגאולה הוא שורש כל הגאולות, שורש כל המהלך ההיסטורי, שראשיתו ביציאת מצרים וסיומו בגאולה האחרונה. שורש עליון זה הוא סגולת ישראל הפנימית, ההולכת ומופיעה בשלבי הגאולה השונים עד להופעתה המלאה לעתיד לבוא.

י"ב ט"ו

10 ואמנם כן, הגאולה של יציאת מצרים פעלה בעיקר על הנשמה שיצאה לחלוטין מכבלי השעבוד, ומכאן ואילך אפילו אם יהיו גלויות ושעבודים לא יהיו אלא על הגוף בלבד ולא על הנשמה. ומפני זה גאולת מצרים היא באמת גאולה עולמית שאין אחריה גלות. כי הנשמה יצאה לחרות עולמית, ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם.

ולזאת, גאולת מצרים היתה לא רק גאולה מגלות, שהיה מטומאה, אלא גם עלי' והתעלות עד אין קץ. והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני וגו' כי אני ד' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים והייתם קדושים כי קדוש אני' (ויקרא י"א, מ"ד-מ"ה). להסתיר מהטומאה היותר עכורה ולהגיע עד הטהרה והקדושה היותר נהדרה, כי העליה ההדרגתית היא רק כלפי הגוף, אבל הנשמה אין לה כל הדרגות וגבולים - בחפזן כמראה הבזק היא עולה למרומי מרומים עד אין קץ.

וכמו אז בשעת יציאת מצרים, כן בכל שנה ושנה בהתקדש ליל שמורים לד' זוכה כל אחד ואחד מישראל שהקביה כביכול מספל בו בכבודו ובעצמו ובעת עריכת הסדר וכל היום הראשון של החג הוא יושב במחיצתו של מקום. ואור הנשמה מתגלה אז לכל יחיד ויחיד בכל הדר קדשה ומלא צביונה - לא לפי המעשים וההתעוררות - ומופיעה בהדרה כל אותו היום. ומי שזוכה להכין את עצמו להנות מאור הנשמה ולהתאחו בה אין קץ למעלתו, והאור הזה מאיר בו כל השנה כולה באותה הדרת הקודש וההופעה הגלויה שמתגלה אז.

על כן יתאמץ כל אחד ואחד בכל אמוץ וחוזק להכין את עצמו לקראת היום הזה, לקבל כל ההשגות העליונות והאורות הנפלאים שמופיעים ומתגלים בו בלילה ובו ביום, להתאחו בהם ולהתקדש בקדושה העליונה הנפלאה הזו, ואשרי אשרי למי שפונה לבבו להכין עצמו ללילה וליום המקודשים האלה.

י"ב ט"ו

11 מזה זו שאנו אוכלים על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להתחמץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם. (הגדה)

יבצח ישראל לא ישקר. האמת הוא הנצח, אין תמורה באמת ואין עבר בנצח. לעד ולעולם קיים הוא אות הנצח, ועם עולם אשר נטעו ויצרו כלו ורע אמת, הנצח הוא גורל, וגם עברו קיים הוא לנצח. מרגרי יאבקי הונת, מקמט או מסולת, בהתאחדם על ידי יולוף המים לתוכם, יבא הבצק, זה החומר אשר יובא באש והיה ללחם, היסוד המזין, הממשיך את חיי האדם בצורתם המפותחת. ככה היה מצב ישראל בהיותו בלוע בעבדות מצרים, באין תורה, כאש נשמת חיים שיש בה לשד לאחד על ידו את גרגרי הנפשות המפורדות, להצעות כלו מצק אחד בעל כות, ליתן

10 חיים ותנועה לגרי עומד לגם עמים, העתיד לא רק להחיות את עצמם לעולמים. אלא גם ליתן חיי עולם לכל האנושיות כולה במשך הדורות מחלל עד כלה באחרית הימים.

וכוח חיים אדירים זה הוצק ביסודו, באותה השעה הנצחית הגדולה, בשעה שנגלה על אבותינו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם.

שטת החיים העליונים, מפי הבריכה העליונה, שהופיע מגילוי שכינה אשר אין האנושיות כולה יודעת להמסיל לו דוגמא, איחד בפעם אחת את הגרגרים הגוייתיים ונפשיים והפכם למוצק גבוש אחד, לעשות ממנו את העם היחיד, שהוא מקור נחית העולם לעדי עד.

ובצקם של אבותינו לא יוכל היה להשתנות מצביונו, כי לא הספיק בצקם של אבותינו להתחמץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם; הגאולה בלבת-אשה העמידה את בצקת העם בצביונו הנצחי ורוממתו מעל לכל שגיגות ותמורות.

י"ב ט"ו

12 הגנו שומרים את חוקת החג הקדוש, חג המצות לדורותינו, ורשמי הגאולה של שעת הנצח, חזורים ומופיעים עלינו בכל זמנם בליל התקדש חג, וממשיכים הם את זיום בכל משך ימי החג הגדול והקדוש, חג חרות עולמית אשר לעם עולמים.

וידעו כל אלה אשר לבם ערל, וישמעו נא אלה אשר אונם אטומה, כי משמרת המצות יונקת היא את חיליה לדורות מאותה המשמרת הנצחית של שעת הנצח, של הישועה והגאולה, אשר לא הספיק בצקם של אבותינו להתחמץ, ובכוח זה גם בצקם של בנינו לא יחמץ לעולמים. הוא לכס סחי חסל, המתאמצים להתחמץ נפשית שנעשו מאותו הבצק הנצחי אשר לא הספיק להתחמץ! כל חרבות האדם, לחם החול, חמץ הוא. התמורות מושלות עליו וצביונותיו משתנים על ידי גלגלי הזמנים. לא כן נצח ישראל אשר לא ישקר ולא ינחם. הולך הוא במסילתו הישרה, על אף מגריו, וכל מטילי ארס-השאור בעיסתו הנצחה, המדה הנצחית אשר לא הספיקה - ולעולם לא הספיק - להתחמץ.

זכרו נא זאת דבר בנינו בגולה, וקל וחומר בארץ, בכל הזמנים והעתים, וקל וחומר בית הרת עולם זו, בשעה שהדס של צלצלי הנצח, הכאים מקול גאולת העולמים, באים עלינו מתוך שטף של יסורים ומכאובים נוראים; זכרו והתאוששו, שמרו ושמרתם את המצות, שמרו משמרת ליל שמורים, דעו; כי גם אם תעלה מחשבת חסל לשנות את בצקם של אבותינו - שהיא בצקם של בנינו ובני בנינו לעד - לא יעזילו כל מעשיכם, כי לא הספיק בצקם של אבותינו להתחמץ. ולעד לא תחמץ ציטתנו הכללית, אך תעמד ברוחה ובשמה מלאה רענונות וכימי אהוד

20 מארץ מצרים איתנו נפלאות. גדלו נא אור נשמתם העזיזה! הכינו לב לקבל את הורסם האדיר של מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להתחמץ עד שנגלה עליהם מלך המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם.